

GEOGRAFSKA IMENA NA DODIRU TOPONOMASTIKE I GEOGRAFIJE

STRUČNI ČLANAK

IVANA ČRLJENKO

Od početaka institucionalizirane geografije u Hrvatskoj potkraj 19. st. do posljednjih nekoliko desetljeća 20. st. toponimi nisu bili u fokusu geografskog interesa. I danas su podzastupljena geografska tema premda se svakodnevno upotrebljavaju u geografiji. Usljed nelogičnosti koja proizlazi iz odnosa (česta) uporaba – (slabi) interes, nameće se pitanje: trebaju li se geografi uopće baviti toponimima, njihovim pisanjem, izgovorom, usustavljanjem, simboličkim značenjima? Instinktivan odgovor mnogih, ako ne i većine geografa, nesumnjivo bi bio: da, jer nije li samorazumljivo, logično i očekivano da upravo geografi proučavaju, ali i oblikuju nešto što se naziva „geografsko ime“? Ipak, ali ne i neobično, njima se daleko više od geografa bave jezikoslovci toponomastičari. U članku se predstavlja odnos toponomastike i geografije u proučavanju toponima.

Ključne riječi: geografska imena, toponimi, toponomastika, geografija

Uvod

Toponimi su ponajprije vlastita imena pa su interes jezikoslovlja, odnosno toponomastike – grane jezikoslovlja koja se bavi geografskim imenima – što znači da se njima, posve logično, bave jezikoslovci toponomastičari. Tradicija proučavanja toponima u hrvatskom jezikoslovlju razmjerno je duga. Traje od početaka onomastičkih istraživanja potkraj 19. st., kada se onomastika (znanost o imenima unutar koje se proučavaju geografska imena), kao i druge znanosti, oslanjala na pojedinačna istraživanja koja su nerijetko provodili stručnjaci drugih struka, npr. arhe-

olozi, etnolozi i povjesničari za svoje potrebe, ili pak lokalni entuzijasti. Sustavnija su se toponomastička istraživanja u nas počela provoditi u prvoj polovici 20. st., a osobito nakon Drugoga svjetskog rata (Brozović Rončević, 2010; Frančić, 2015).

U to je vrijeme, dakle u 1950-ima, hrvatska geografija već odavna bila društveno važna, potvrđena, institucionalizirana znanost s definiranim objektom (prostor), temama i metodama istraživanja te specijaliziranim znanjima okupljenima u pojedine discipline prirodne i društvene geografije, kao i s razvi-

jenom regionalnom geografijom. No, što je s temama istraživanja koje nisu prostor sam po sebi, ali ga označavaju i opisuju, upućuju na dugotrajnu ljudsku povezanost s njime, nezaobilazan su dio geografskoga rječnika? Što je, primjerice, s toponimima? Kakva je njihova uloga u geografiji? Jesu li se toponimi primjereno problematizirali unutar hrvatske geografije i ako jesu u kojem kontekstu?

Pogled unatrag pokazuje da su se u hrvatskim geografskim istraživanjima toponimi tematizirali i interpretirali vrlo rijetko, često u radovima tek nekoliko „zaljubljenika u toponime“. Najraniji geografski radovi o toponimima, nekoliko njih s početka 20. st., bili su tek vrijedni pokušaji jednoga geografa, Josipa Modestina, da s uglednim jezikoslovcem Petrom Skokom polemizira o postanku toponima nekolicine naselja u Lici, povezujući ih s legendom o doseljavanju Hrvata. On je, naime, pronašao vezu između imena braće Klukas, Lobel, Muhlo, Kosjenc i dviju sestara Tuge i Buge iz legende s toponimima Kukljić, Mohl(j)ić, Lovinac, Kosinj, Tugomirići i Bužani (više u: Crljenko, 2020).

U 1930-ima objavljena su samo dva rada o pravilnom pisanju toponima. U razdoblju od 1950-ih do 2000-ih malobrojne su se geografske rasprave o toponimima vezale uz probleme pisanja i izgovora geografskih imena – probleme svojstvene nestandardiziranim toponimima koji pate od problema višestrukoga pisanja imena istoga geografskog objekta. Osim toga, geografi su upućivali na „krive“ toponime predlažući njihove geografski opravdane zamjene (npr. Hrvatsko primorje ili Kvarner, južna ili jadranska Hrvatska, neutemeljenost toponima Balkan u kontekstu smještaja Hrvatske) ili su tek usputno preuzimali jezične analize toponima kako bi potvrdili geografske spoznaje dobivene iz

drugih, nedvojbeno geografskih izvora istraživanja, poput terenskih bilješki, statističkih podataka, povijesne i kartografske građe. Premda polako, od 1990-ih hrvatski se geografi uključuju u proučavanja toponima kao izvora istraživanja, dajući pritom nezanemarljiv doprinos interdisciplinarnom pogledu na problematiku geografskih imena. Zajedno s toponomastičarima, kartografima, geodetima, povjesničarima i drugima pokušavaju usustaviti toponime te ih upotrebljavati kao izvore geografskih podataka o prostoru koji imenuju (Crljenko, 2020).

U članku će se naglasak staviti na odnos toponomastike i geografije kao dvije znanosti koje se pri proučavanju toponima uvelike nadopunjuju. Njihova će se komplementarnost pokazati odgovarajući na tri pitanja: a) Kako se njihov odnos očituje pri određivanju strukovnoga nazivlja?, b) Koje su sličnosti između toponomastike i geografije u istraživanjima toponimima?, c) Kakva je suradnja toponomastičara i geografa na međunarodnoj i domaćoj razini?

TERMINOLOŠKE STRANPUTICE

Budući da su toponimi vlastita imena kojima se inherentno bave jezikoslovci, za određivanje terminologije (strukovnoga nazivlja) vezane uz toponime trebaju biti zaduženi toponomastičari. Premda su se nekim pojmovima geografi dugo opirali, miješali njihova značenja ili pak uvodili termine koji nisu u hrvatskoj onomastičkoj tradiciji (npr. *toponomastika* za toponimiju, *toponim* za ojkonom, *naziv* za ime, *regionim*, *teritorionim*; Brozović Rončević, 2010), s vremenom su prihvatili hrvatska i međunarodno potvrđena terminološka objašnjenja strukovnih pojmova koja

su definirali toponomastičari. To znači da geografi danas uglavnom poštuju i upotrebljavaju toponomastičko strukovno nazivlje. Neki od termina koji su prihvaćeni, ili bi ih svakako trebalo prihvatiti, su:

Toponim ili *geografsko ime* – vlastito ime geografskog objekta (planine, šume, mora, oceana, brda, rijeke, sela, grada...). Njegov odnosni pridjev je *toponimski* (koji se odnosi na toponim; npr. toponimski oblik, toponimski sadržaj). Prije su pod *toponomom* geografi razumijevali samo geografsko ime naseljeno-ga mjesta, tj. *ojkonima*.

Premda neki geografi i danas rabe termin *geografski naziv*, jezikoslovci predlažu *geografsko ime* jer se *ime* odnosi na vlastito ime, tj. ime određenoga bića, predmeta ili pojave (latinski *nomen proprium*) (npr. Biserka, Hrvatska, Rajna, Velebit), dok se *naziv* odnosi na opće ime, tj. opću imenicu ili apelativ (latinski *nomen appellativum*), kojim se imenuje cijela vrsta predmeta, bića ili pojava (npr. djevojka, grad, leptir, kiša, knjiga, slon), a ne pojedinačni, točno određeni predmet, biće ili pojava (Brozović Rončević, 2010). Prije se u geografskoj literaturi *ime* upotrebljavalo za živo biće, a *naziv* za neživo, npr. za geografski objekt, no ta je podjela danas napuštena.

Toponimija je ukupnost toponima na nekom prostoru (npr. toponimija Međimurja). Prije su geografi miješali pojmove *toponimija* i *toponomastika*. To je rezultat preuzimanja naziva iz drugih jezika u kojima i danas *toponimija* označava: a) ukupnost toponima na nekom području i b) jezikoslovnu disciplinu o toponimima (npr. u engleskom je to *toponymy*, u francuskom *toponymie*, u španjolskom *toponimia*). U talijanskom se pod *toponomastica* misli i na ukupnost toponima i na disciplinu, ali se za ovo prvo koristi i *toponimia* (Kadmon (ur.), 2002; Skračić, 2011). Međutim,

u hrvatskom jeziku postoji jasna značenjska razlika između oba pojma i treba ju poštovati. Postoji i zastarjeli, danas napušteni termin *toponimika*, koji je najbližiji pojmu *toponimija*. Slično je i s terminom *topografija*. Često ga se koristilo u značenju toponimije, premda se topografija bavi opisom i prikazom terena. Odnosni pridjev je *toponimijski* (koji se odnosi na toponimiju; npr. toponimijski leksik otoka Paga, toponimijske teme).

U smislu ukupnosti toponima treba upotrebljavati termin *toponimija* umjesto često pogrešno rabljenoga termina *geografsko nazivlje*, jer se *geografsko nazivlje* odnosi na strukovno nazivlje geografije. To je, dakle, sustav termina/pojmova iz geografije. Susljedno, određivanje geografskoga nazivlja podrazumijeva definiranje geografskih pojmova (npr. planina, visoravan, brdo, rijeka, jezero, grad, selo). Slično, svaka struka/znanost ima svoje nazivlje pa postoji, primjerice, arheološko nazivlje, antropološko nazivlje, pomorsko nazivlje, medicinsko nazivlje, toponomastičko nazivlje (kojem pripadaju oronim, hidronim, toponim, horonim, oronim, ojkonom, endonim i dr.) (Brozović Rončević, 2010).

Toponomastika je grana onomastike, odnosno jezikoslovna disciplina koja se bavi znanstvenim proučavanjem toponima (Brozović Rončević, 2010), a njezin odnosni pridjev je *toponomastički* (koji se odnosi na toponomastiku; npr. toponomastička istraživanja, toponomastičke metode, toponomastičke teme).

Uz termine *toponim* i *toponimija*, geografi rabe i druge toponomastičke pojmove, dakako, najviše one vezane uz prostor. Najčešći su: *egzonim*, *endonim*, *ergonim*, *hidronim*, *hodonim*, *horonim*, *nesonim*, *ojkonim* i *oronim*, dok se rjeđe upotrebljavaju: *mikrotoponim*, *regionim*, *teritorionim*, *urbanim*.

SLIČNOSTI IZMEĐU TOPONOMASTIKE I GEOGRAFIJE

Usporedbom glavnih odrednica toponomastike i geografije (tema, aspekti, metode i izvori istraživanja) uočeno je nekoliko dodirnih točaka:

1) *Toponomastika i geografija dijele istraživačku temu*

Riječ je, dakako, o toponimima kao istraživačkoj temi, odnosno istraživačkom interesu. Geografska imena zastupljena su u geografiji i kartografiji više nego u bilo kojoj drugoj znanosti, ali nisu osnovni predmet njihova istraživanja. Geografi u prvom redu proučavaju prostor, a kartografi karte, dok su im toponimi uglavnom tek sredstvo identifikacije geografskog objekta,¹ ili im služe u orijentacijske i komunikacijske svrhe, ili su pak izvori istraživanja. Ipak, i jedni i drugi njima se služe svakodnevno pa se uvjetno može reći da

imaju status geografskog nazivlja.² Bez njih se ne može upoznavati i proučavati prostor, bez njih se o prostoru ne može poučavati, bez njih nema geografije. Nema ni kartografije jer su jedan od ključnih geografskih elemenata, odnosno „jezika“ karte (Novosel-Žic, 1977, 27). S kartografskoga motrišta, oni omogućavaju ostvarivanje osnovne svrhe svake karte, a to je raspoznavanje, tj. identifikacija vizualno predočenih prostornih podataka pa služe u olakšavanju orijentacije i komunikacije. Karte su zasigurno najprikladnije sredstvo za upisivanje mnogobrojnih toponima (Lovrić, 1968). Osim u kartografiji, toponimi su stalno i svugdje oko nas, susrećemo ih u svakodnevnom životu, u javnosti, medijima, obrazovanju.

S druge strane, geografska su imena osnovni predmet proučavanja toponomastike pa ona ima razrađenu teoriju i metodologiju njihova istraživanja. Međutim, toponomastika je za razliku od geografije razmjerno mlada disciplina. Primjerice, hrvatska toponomastika počela se sustavnije razvijati u prvoj polovici 20. st. u okviru onomastičkih istraživanja, no tek objavljivanjem priručnika *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima* (1950) i postumno *Etimologijskog rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1971–74) jezikoslovca Petra Skoka dobiva naznake samostalne discipline. U potonjem se nalazi velik broj toponima i riječi slavenskoga podrijetla potvrđenih samo u toponimiji. Nastavili su ju razvijati Blaž Jurčić, Mate Hraste, Božidar Finka, Antun Šojat, Ivo Jelenović, Petar Šimunović, Vladimir Skračić, Nada Vajs i brojni mlađi istraživači, također baveći se toponimijama jadranskoga prostora. Tradicija je nastavljena osnivanjem Centra za jadranska onomastička istraživanja 2003. (danas Centar za jadransku onomastiku

¹ Prema riječima jezikoslovca Petra Šimunovića (1969, 47), toponimi su „uređen sustav znakova sa socijalnom funkcijom identificiranja i diferenciranja geografskih objekata na određenom prostoru.“

² Možda otuda i premještanje značenja s *toponimije* na *geografsko nazivlje*, uz napomenu da se prije pojam *naziv*, koji u množini može biti *nazivlje*, rabio umjesto *ime*.

i etnolingvistiku). Na „kontinentu“ je 1952. osnovana Radna jedinica za onomastiku (danas Odjek za onomastiku i etimologiju) pri Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje (IHJJ), u kojem se provode toponomastički projekti vezani uz Hrvatsku i BiH. Nadalje, Zavod za lingvistička istraživanja HAZU već 27 godina objavljuje časopis *Folia onomastia Croatica* s brojnim toponomastičkim radovima.

Kako se uočava, jezikoslovci se istraživanjima toponima ne bave odveć dugo,³ ali neke regionalne i mjesne toponomastičke teme obrađuju vrlo iscrpno. U posljednjih dvadesetak godina profilirali su se mnogi mlađi topo-

nomastičari sa zavidnom znanstvenom produkcijom o toponimima i toponimiji. Međutim, ni njima, kao ni geografima, normiranje toponima, odnosno standardiziranje pisanja, izgovora i uporabe toponima, nije bilo primaran istraživački interes.

2) *Toponomastika i geografija dijele neke aspekte istraživanja toponima*

Premda neupitno jezikoslovna disciplina, toponomastika je uvelike interdisciplinarna (Novosel-Žic, 1977, 27). To znači da se zbog predmeta koji proučava (toponimi) nužno mora oslanjati na znanja iz drugih znanosti, ponajviše geografije, kartografije, povijesti, sociologije, etnologije i dr. To je zato što su toponimi, jezikoslovnim rječnikom rečeno,

³ Petar Šimunović u djelu *Uvodu u hrvatsko imenoslovlje* (Šimunović, 2009, 211) navodi: "Ojkonimi (imena naselja) u hrvatskoj onomastici nisu podrobnije proučavani."

imenski odraz referenata (geografskih objekata) na koji se odnose. Prema riječima toponomastičara Vladimira Skračića (2011, 35) oni „predstavljaju sve vidove ljudskog života i postojanja“ pa ih se može proučavati s različitim aspektata – jezikoslovnog, geografskog, povijesnog, etnološkog i dr.

Toponomastika proučava toponime s jezikoslovnog aspekta, što znači da proučava gramatička (imenice, pridjevi i dr.), etimološka i povijesno-jezična (npr. romanski, slavenski, mletački sloj), leksikološka (fitonimi, zoonimi, metafore i dr.), semantička (ovisno o tipu referenta: ojkonimi, nesonimi, hidronimi i dr.), onomastička (apelativ, onim) i druga obilježja toponima (Jurić, 2010). Drugim riječima, ona proučava podrijetlo, razvoj i promjene, sastav i tvorbu, raširenost, semantičku motiviranost toponima i sl. Daje temeljna znanja o toponimima pa su njezina istraživanja nezaobilazna, bez obzira s kojeg se motrišta proučavaju (Faričić, 2009; Faričić, 2011).

Od navedenih obilježja, geografi s toponomastičarima dijele interes za većinu navedenih toponimskih obilježja, osim onih usko jezikoslovnih. Riječju, geografi se stoga mogu (i moraju) uključiti u proučavanje etimoloških, povijesno-jezičnih, leksikoloških i semantičkih obilježja toponima. Prvi hrvatski geografi koji su se dotaknuli toponima, pokušavajući ih na bilo koji način tematizirati, uglavnom su se poslužili postojećim jezičnim analizama, što znači da su takve analize uglavnom samo prenosili; nisu geografski kontekstualizirali sadržaje upisane u toponimima. Tek od 1990-ih geografi se slobodnije upuštaju u interpretacije geografskih imena, osobito njihove povezanosti s prostorom kojeg imenuju i njihova simbolička značenja, pa ih ponajviše zanimaju motivacije, povijest imena i etimologija toponima (Črljenko, 2020).

3) Toponomastika i geografija razmjenjuju rezultate istraživanja

Osim što su nadopunjujući, rezultati toponomastičko-geografskih istraživanja toponima u suštini su, ili bi trebali biti, odraz dvo-smjernog odnosa:

A) Geografi se mogu poslužiti toponomastičkim spoznajama o toponimima i toponimiji kako bi bolje razumjeli i objasnili pojave i procese u prostoru

B) Toponomastičari se mogu poslužiti geografskim znanjima o prostoru kako bi obuhvatnije tumačili toponime i poglavito toponimiju nekog prostora.

A) Jedan (prvi) smjer odnosa odgovara na pitanja: Koji su toponimski sadržaji važni za geografiju? Što geografi mogu iščitati iz toponima, tj. „uzeti“ iz toponomastike? Neosporno je, naime, da toponimi u sebi nose mnoge geografske sadržaje, kao što su topografski opisi geografskih objekata. Neki su sadržaji očiti na prvi su pogled. Primjerice, vrlo lako možemo saznati tip imenovanoga geografskoga objekta u imenima Dugi otok (otok) i Indijski ocean (ocean), njegov smještaj i položaj u toponimima Ekvador (uz ekvator), Istočni Timor (u istočnom dijelu otoka Timora), Južna Koreja (na jugu Korejskoga poluotoka), oblik, čak i kada je riječ o metaforama, kao što je to u imenima Glavica i Klobuk, veličinu u odnosu na okolne geografske objekte, npr. otoke u imenu Veli školj. Drugi su geografski sadržaji skriveni te, da bi ih se pravilno iščitalo, treba poznavati širi društveni kontekst imenovanja geografskog objekta. Na primjer, u interpretiranju toponima Lenjingrad potrebno je znati tko je bio Vladimir Iljič Lenjin, zašto je on važan, zašto je važan grad koji nosi baš njegovo ime, ali i dalje od toga, zašto je, u kojim okolnostima i kada taj grad preimenovan, postoji li veza između današnjeg imena grada i nekadašnjeg imena i dr.

Već ovih nekoliko primjera potvrđuje činjenicu da se iz toponima i toponimije nekoga područja, ako se znade, mogu otkriti različite vidljive i mjerljive geografske pojave i procesi, ali i nevidljiva, neizravna značenja upisana u toponimima (metafore, percepcije, poruke, identiteti i ideologije). Drugim riječima, to znači da se iz toponima mogu iščitati geografima važne informacije o topografskim, prirodno-geografskim i društveno-geografskim obilježjima imenovanog objekta te društvu koje je određeno ime stvorilo i zadržalo. Dubljim analizama mogu se iščitati društveni odnosi i utjecaji te političke prilike u vrijeme imenovanja, odnosno političke promjene u vrijeme preimenovanja, jezik kojim se govori ili se govorilo na području na kojem je geografski objekt smješten, pejzažne karakteristike prostora, intenzitet naseljenosti područja (što je više toponima, veća je naseljenost), promjene lokacije (težišta) naseljenosti i uloge naselja, migracijski tokovi stanovništva koje se služi(lo) imenom, njegova etnička i vjerska pripadnost, prevladavajuće djelatnosti te socio-ekonomska i funkcionalna preobrazba prostora (promijenjena toponimija može upućivati na deagrarizirana područja s novim funkcijama), nekadašnja valorizacija prostora (što je toponimija bogatija, prostori su se uglavnom raznovrsnije iskorištavali) i prometna povezanost, kontakti i konflikti (npr. u graničnim prostorima), dosezi globalizacije, percepcija prostora, osjećaj mjesta. Mogu se doznati i informacije o imenodavcu (nepoznati pojedinac ili skupina, politički akteri; stav i poruke imenodavca), o svjetonazoru i društveno-političkoj ideologiji zajednice koja ga je imenovala, o načinu imenovanja (spontani, nametnuti) kao i o motivima (razlozima) imenovanja (Pavić, 1980; Šimunović, 1983; Matas, 2001; Faričić, 2011).

Potonje je osobito važno u slučajevima kada su tijekom povijesti nestali razlozi koji su bili motivom imenovanja, ali se pravilnom interpretacijom toponima, osobito uz pomoć metoda koje se primjenjuju u kulturnoj i historijskoj geografiji, mogu odgonetnuti. Upravo obilježje nepomičnosti, jer se odnose na nepokretne geografske objekte, i dugovječnosti daje toponimima dodatnu vrijednost – oni svjedoče o pojavama i procesima, stanovništvu i kulturi nekoga prostora čak i kada ta kultura više ne postoji. Time se, prema Petru Šimunoviću (1983), svrstavaju u prvorazredne kulturne spomenike. Šimunović (2009, 212) navodi da „imena naselja odražavaju načine njegova naseljavanja, življenja na tom prostoru i jezičnu stvarnost koja se ‘skamenjena’ zrcali u imenskim likovima“.

Ovaj smjer odnosa, u kojem toponomastička znanja dopunjuju geografska, dodatno se potkrepljuje citatom jednoga jezikoslovca, Vladimira Skračića (2011, 59), koji ističe da se „mnoge znanosti, osobito nejezične, ne bi mogle cjelovito definirati bez toponomastike kao njihove pomoćnice“, i jednog geografa, Ratimira Kalmete (2008, 142), koji zapravo upućuje na isto, a to je da „toponomastika pomaže znanstvenicima u objašnjavanju političko-zemljopisnih prilika te gospodarskog i kulturnog načina života naroda u njegovoj daljoj i bližoj prošlosti.“

B) Suprotan smjer odnosa odgovara na pitanja: Koja su geografska znanja važna toponomastičarima? Što geografija može „dati“ toponomastici? Geografska znanja o topografiji i svim prirodno-geografskim i društveno-geografskim obilježjima prostora koji se mogu dovesti u vezu s imenovanjem nekog referenta (geografskog objekta), pogotovo s motivacijom i semantikom imenovanja, veoma su važna za ispravno tumačenje veza

i jezičnih postupaka između imenovanoga geografskog objekta i „dodijeljenoga“ topograma, ali i za omeđivanje područja pojedinih dijalekata i dr. Ova tvrdnja dodatno dobiva na značenju ako znamo da su najzastupljeniji toponimi motivirani upravo geografskim objektima, odnosno njihovim stvarnim topografskim i geografskim obilježjima, kao i metaforama na njih. Prve motivacije imenovanja su „prepričavanje“ onoga što se vidjelo: bok, draga, glava, hripa, kuk, sika, školj, vala, vrata i dr., a potom i metafore: Bačva, Katrida, Klobuk, Kruna, Lancun i dr. (Skračić, 2011). Među najstarijim toponimima su i oni motivirani biljkama, životinjama, vodotocima, tlom, rudama, lokacijom objekta. Priličan broj toponima motiviran je društvenim i gospodarskim aktivnostima te kulturnim (osobito vjerskim) životom stanovnika u prostoru na kojem se imenovani geografski objekt nalazi.

U odgonetavanju jezičnih obilježja geografskih imena toponomastičaru, dakle, nije samo važno znati koji je tip geografskog objekta imenovan (potok, brdo, uvala...), nego i moći ga ispravno opisati, tj. točno znati njegov oblik, prostiranje, veličinu, smještaj, geološku građu, mikroklimatska obilježja, vegetacijska obilježja, životinjski svijet koji na njemu obitava. Zanima ga i koje stanovništvo ondje živi, koja su obilježja naseljenosti (počeci i kontinuitet), kojim djelatnostima se stanovništvo bavi danas ili se bavilo u prošlosti, koje se prostorne funkcije vežu uz imenovani geografski objekt, koliko je on važan u percepciji stanovništva, tj. kakvo mu je značenje i dr. jer sve te činjenice rasvjetljavaju povijest, podrijetlo, motivaciju i druga jezična obilježja toponima.

U kojoj su mjeri jezikoslovcima važna geografska znanja o prostoru dobro ilustrira primjer koji je, opisujući rad i značenje Petra

Skoka u širenju znanja o jadranskoj toponimiji, iznio Vladimir Skračić (2011). On naglašava kako je Žumberčanin Skok za istraživanje osobnih imena i toponima jadranskoga prostora nedvojbeno bio jezično osposobljen (romanist i germanist koji je doktorirao temom o toponimiji južne Francuske te objavljivao mnoge (top)onomastičke radove). Ono što je se u njegovim istraživanjima pokazalo kao nedostatak su pomanjkanje vremena i „relativno slaba upućenost u morski prostor i pomorske djelatnosti ... Brojni propusti ili uopćavanja u opisima morske stvarnosti ili ribarskih aktivnosti govore o pomanjkanju bilo kakva osobnog iskustva vezanog uz more“ (Skračić, 2011, 29).

Izgledno je stoga da je za ispravnost toponomastičkog tumačenja toponima (i toponimije) bitno poznavati geografska obilježja prostora kojeg oni imenuju. Uvidjeli su to i suvremeni toponomastičari pa danas svako obuhvatnije istraživanje toponimije nekog prostora obuhvaća i detaljan geografski i historijsko-geografski pregled te ubiciranje toponima na kartama. O tome svjedoči niz monografija o toponimiji naših otoka (Kornatsko otočje, Pag, Murter, Vrgada, Ugljan, Pašman; 2006–13), kao i brojni toponomastički radovi.

4) Toponomastika i geografija služe se nekim istim metodama i izvorima istraživanja

Veza između geografije i toponomastike ostvaruje se i u metodologiji istraživanja. Osim uobičajenoga kabinetskog istraživanja, toponomastičari rado koriste metodu koju geografi smatraju svojom najvažnijom metodom – terenska istraživanja. Neposredna istraživanja u prostoru u toponomastici se ne usmjeravaju samo prema geografskom objektu kako bi ga se što bolje topografski opisalo, nego i prema stanovnicima koji rabe toponime. Usmenim ispitivanjima lokalnoga

stanovništva s pomoću intervjua i anketa prikupljaju se različite inačice istoga toponima, što toponomastičarima (i dijalektolozima) služi kao neiscrpan i nezamjenjiv izvor podataka. Stoga su podaci dobiveni od izvornih govornika obavezan dio suvremenih toponomastičkih istraživanja.

Važnost izlaska na teren isticao je još u prvoj polovici 20. st. jezikoslovac Petar Skok. On je itekako bio svjestan da se buduća toponomastička istraživanja moraju voditi i na terenu, a ne samo u kabinetu, te je naglašavao da će se „lingvističkom terminologijom kazano, morati uzeti u obzir i ono na što se ime odnosi (referent), to jest stvarnost koja se opisuje“ (Skračić, 2011, 28). Skračić dalje navodi kako je ideal za kojim je Skok težio bio upravo „rad na građi dobivenoj od ispitnika na terenu“ (Skračić, 2011, 30). Kako bi dodatno potvrdio nužnost terenskoga toponomastičkog istraživanja, Skračić navodi više primjera iz *Slavenstva i romanstva* u kojima upućuje na Skokovo krivo tumačenje motivacije imenovanja upravo zbog nepoznavanja stanja na terenu (npr. Skok toponim Medvijak u obalnoj toponimiji pogrešno povezuje s kopnenim medvjedom, a ne s morskom medvjedicom).

S druge strane, Skračić (2011, 32) uočava kako vrijednosti radova o Braču jezikoslovca Petra Šimunovića „u velikoj mjeri pridonosi i Šimunovićevo bračko porijeklo (Dračevica), kao nemjerljivo vrijedan čimbenik u kontekstu ‘poznavanja terena’ koje je ... pretpostavka za kvalitetnu etimološku i semantičku analizu toponimijske građe“. Dodaje i da „u svim svojim radovima iz toponimije Šimunović do kraja inzistira na tome da su toponomastička istraživanja, osobito suvremena, nezamisliva bez rada na terenu i maksimalne upućenosti u stanje izvanjezičnih fakata te što preci-

znije ubikacije likova“. Osim Šimunovića koji je istraživao toponimiju na Braču i Elafitima, pionirska sustavna terenska toponomastička istraživanja započeli su Blaž Jurišić (Istra, Cres, Lošinj), Ivo Jelenović (Krk), Božidar Finka i Antun Šojat (šibensko i zadarsko otočje i priobalje) i dr.

Važnost terenskih istraživanja za geografiju nije potrebno posebno isticati jer je poznato da su ona za nju od presudne važnosti, osobito u disciplinama prirodne geografije. Dovoljno je samo podsjetiti na riječi Josipa Roglića: „Terenski rad, opservacija, temelj su geografskog istraživanja, pa on mora biti baza za zaključivanje.“ (Matas, 2006, 29).

Geografija i toponomastika dijele i neke izvore istraživanja toponima. To su: povijesni i suvremeni kartografski prikazi, podaci iz katastra, popisa stanovništva, raznovrsnih povijesnih registara i dokumenata.

SURADNJA NA MEĐUNARODNOJ RAZINI

Uključivanje geografa u istraživanja geografskih imena posve je samorazumljivo u međunarodnim tijelima i aktivnostima vezanim u njih. Prema UNGEGN-u (*United Nations Group of Experts on Geographical Names*), krovnoj međunarodnoj organizaciji koja se njima bavi: „geografi, jezikoslovci, kartografi i planeri su među stručnjacima koji razvijaju alate, koriste tehnologiju, pružaju pomoć i dijele uvjerenje da točna i dosljedna upotreba zajedničkog okvira o geografskim imenima može pružiti značajne koristi svijetu“ (UNGE-*GN*). Naime, UNGEGN se zalaže za točne, dosljedne, standardizirane i dostupne toponime jer smatra da su samo takvi toponimi element učinkovite, brze i pravodobne komunikacije diljem svijeta. Zato promovira njihovu stan-

Statistics Division

TOPICS DATA METHODOLOGY EVENTS PUBLICATIONS ABOUT

UNEGN United Nations Group of Experts on Geographical Names

United Nations Group of Experts on Geographical Names

About

In 1959, the Economic and Social Council (ECOSOC) paved the way... [more](#)

Goals

1. Standardization.
2. Dissemination.
3. Romanization.

Resources

Bulletin

Toponymic Guidelines

World Geographical Names

Web Based Training

National Names Authorities

Publications

UNEGN

- Meetings
- Mandate
- Resolutions
- Divisions
- Working Groups
- Bureau and Convenors
- Liaison Officers
- Resources
- Events
- Links
- Contact

Tweets by @UNSD_GEGN

UNEGN Retweeted

UN-GGIM @UNGGIM

Greg Scott of the @UNGGIM Secretariat kicking off the second of our virtual High-Level Forum Events, today, focusing on the Integrated Geospatial Information Framework, detailing how the IGIF has received wide global consultation to support national geospatial info priorities.

dardizaciju i dostupnost od svojega početka 1959. Dokazano je, naime, da mnogi akteri koji djeluju u prostoru i na prostor, kao što su lokalne, nacionalne i međunarodne organizacije koje se bave trgovinom, zračnim, pomorskim i poštanskim prometom, demografskom statistikom, katastrom nekretnina, urbanim i regionalnom planiranjem, održivim upravljanjem okolišem i kriznim situacijama, sigurnosnim strategijama i mirovnim operacijama, spašavanjem, publiciranjem karata i atlasa, automatskom navigacijom i turizmom

imaju višestruke praktične koristi od točnih, jedinstvenih i usustavljenih toponima (*UNEGN Brochure*). Upravo zato UNEGN snažno podupire osnivanje interdisciplinarnih nacionalnih stručnih tijela koja bi standardizirala svoja geografska imena.

Očito je, dakle, da je sudjelovanje geografa u međunarodnim i nacionalnim tijelima koja se bave geografskim imenima prepoznato i nužno. Što je i važnije, geografska se znanja time dodatno afirmiraju i postaju primjenjiva u nacionalnim i međunarodnim razmjerima.

ZAKLJUČAK

Međudodnos toponomastike i geografije u proučavanju toponima je ne samo poželjan, gotovo obvezujući, nego i, kako se u članku pokazalo, dvosmjernan, preklapajući, tj. višeslojno i višestruko isprepleten u mnogim svojim dijelovima (obje znanosti dijele temu, neke aspekte, metode i izvore istraživanja), i što je vjerojatno najvažnije, taj je odnos međusobno nadopunjujući. Zapravo upravo je onakav kakav bi trebao biti svaki odnos koji se zasniva na interdisciplinarnom ili multidisciplinarnom pristupu nekoj temi. U slučaju toponima to znači da toponomastičari od geografa mogu saznati važne činjenice o imenovanom geografskom objektu – njegovim prirodno-geografskim i društveno-geografskim obilježjima – koje im mogu poslužiti u ispravnom jezičnom tumačenju toponima. Geografi pak iz jezičnih analiza toponima, kao i iz toponima samih, mogu proširiti znanja o prostoru. Taj je odnos lijepo sumirao geograf Ratimir Kalmeta (2008, 142): „zemljopis je, uz povijest i jezikoslovlje, najpoznatiji da kao znanost sudjeluje u izboru oblika i određivanju sadržaja određenom toponimu.“

Na međunarodnoj je razini takav interdisciplinarni, štoviše multidisciplinarni, pristup standardiziranju i proučavanju toponima odavno prepoznat u okviru UNGEGN-a. U nas se tek odnedavno javljaju ideje i konkretne aktivnosti/projekti združivanja znanja u svrhu sustavnoga bavljenja toponimima. Jedan takav projekt zapažena je serija monografija o toponimijama hrvatskih otoka Centra za jadransku onomastiku i etnolingvistiku koja se objavljuje od 2006., drugi je projekt Rječnik stranih geografskih imena, koji je usredotočen na hrvatske egzonime a pokrenut je 2016. u Leksikografskom zavodu Miroslav Krleža, a treća aktivnost je djelovanje Povjerenstva za standardizaciju geografskih imena pri Državnoj geodetskoj upravi od 2019. Dakako, postoje i pojedinačne suradnje toponomastičara i geografa, ali one su rijetke. Kao interdisciplinarnost u praksi, koja uz to u posljednje vrijeme luči vrijedne rezultate, ustrajno geografsko bavljenje različitim toponimskim i toponimijskim temama geografima bi omogućilo bolje razumijevanje prostora, prošlih i suvremenih pojava i procesa u njemu, te bi ih vjerojatno dodatno potaklo na odlučnije uključivanje u istraživanja toponima.

LITERATURA

- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, D., 2010: Toponomastičko nazivlje između imenoslovlja i geografije, *Folia onomastica Croatica* 19, 37–46.
- CRLJENKO, I., 2020: Geografska imena kao tema istraživanja hrvatskih geografa / Geographical names as a research topic for Croatian geographers, *Hrvatski geografski glasnik* 82 (1), 59–83.
- FARIČIĆ, J., 2009: Geografski aspekt proučavanja toponima, <http://www.geografija.hr/hrvatska/geografski-aspekt-proucavanja-toponima/> (15.04.2019.)
- FARIČIĆ, J., 2011: Neki geografski aspekti proučavanja toponima, u: *Zbornik radova s Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima* (ur. SKRACIĆ, V., FARIČIĆ, J.), Sveučilište u Zadru i Hrvatsko geografsko društvo, Zadar, 51–66.
- FRANČIĆ, A., 2015: Suvremena hrvatska onomastika – izazovi, potrebe i mogućnosti, *Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu* 39 (59), 75–85.
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, <http://ihjj.hr/> (15.04.2019.)
- JURIC, A., 2010: Specifični toponimijski leksik (na primjeru sjevernodalmatinske obalno-otočne toponimije), *Folia onomastica Croatica* 19, 135–150.
- KADMON, N. (ur.), 2002: *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*, United Nations Publications, New York.

- KALMETA, R., 2008: *Zemljopisne rasprave*, Ekološki glasnik d.o.o., Donja Lomnica.
- LOVRIĆ, P., 1968: Imena na kartama, *Geodetski list* 22 (45), 134–145.
- MATAS, M., 2001: Toponimija dijela Splitske zagore, *Hrvatski geografski glasnik* 63, 121–143.
- MATAS, M., 2006: Život i djelo akademika Josipa Roglića, u: *Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa: Akademik Josip Roglić i njegovo djelo* (ur. MATAS, M.), Hrvatsko geografsko društvo, Split, Zadar i Zagreb, 15–53.
- NOVOSEL-ŽIC, P., 1977: Toponimi naselja otoka Krka, *Geografski horizont* 23 (3–4), 27–29.
- PAVIĆ, R., 1980: Geografski aspekt toponimije, u: *Spomen-zbornik proslave 30. obljetnice Geografskog društva Hrvatske* (ur. SIĆ, M.), Geografsko društvo Hrvatske, Zagreb, 121–134.
- SKOK, P., 1950: *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Jadranski institut JAZU, Zagreb.
- SKOK, P., 1971–74: *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, Zagreb.
- SKRAČIĆ, V., 2011: *Toponomastička početnica*, Sveučilište u Zadru, Zadar.
- ŠIMUNOVIĆ, P., 1969: Organiziranost naziva u geografskoj regiji, *Onomastica Jugoslavica* 1, 47–56.
- ŠIMUNOVIĆ, P., 1983: Zemljopisna imena kao spomenička baština materijalne i duhovne kulture, *Rasprave Zavoda za jezik* 8–9, 231–252.
- ŠIMUNOVIĆ, P., 2009: *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*, Golden marketing i Tehnička knjiga, Zagreb.
- UNGEGN – United Nations Group of Experts on Geographical Names, <https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/> (02.03.2019.)
- UNGEGN Brochure, 2001, https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/docs/pubs/UNGEGNbrochure_en.pdf (02.04.2019.)

PRIMLJENO: 3.6.2020.

PRIHVACENO: 24.11.2020.

dr. sc. IVANA CRLIJENKO
Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Frankopanska 26, 10 000 Zagreb, ivana.crljenko@lzmk.hr